

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת ויגש בהפטרה ובראשון של ויחי

מד יח וְאֶל-יָחִיר: הטעם ביו"ד מלעיל	
מד כז יִלְדָּה-לִּי: געיה ביו"ד	
מד כה שָׁבוּ שְׁבָרוּ-לָנוּ מַעַט-אֶכֶל: טעם טפחא בתיבת שָׁבוּ	
מה א עָמַד: והטעם בעי"ן נסוג אחור	
מה ב בִּבְכִי: במלרע, בי"ת שנייה בשווא נח	
מה ה אֶל-תַּעֲצָבוֹ: מונח רביע באותה תיבה, יש לקרא בהעמדה קלה בעי"ן והצד"י אחריה בשווא נע	
מה יב הַמְדַּבֵּר: המ"ם בשווא נע	
מה יד בְּנִימָן-אָחִיו: געיה ביו"ד הראשונה	
מה טו וְאַחֲרֵי כֵן: טעם נסוג אחור לאל"ף	
מה כג כָּזָאת: הכ"ף בשווא	
מו א בָּאֲרָה שָׁבַע: דגש חזק בשי"ן מדין אתי מרחיק	
מו ד אָנֹכִי אֶרְדַּ עִמָּךְ מִצְרִימָה: תיבה אנכי ברביע לפי ברויאר ואחרים ¹ . וְאָנֹכִי אֶעֱלֶךְ גַּם-עָלָה: טעם טפחא בתיבת וְאָנֹכִי	
מו יב וְשִׁלָּה וּפְרֵץ זָרַח: טעם טפחא בתיבת וְשִׁלָּה ²	
מו יג וּפְנֹה: הו"ו ללא דגש	
מו כ יִלְדָּה-לּוֹ: געיה ביו"ד והלמ"ד בשווא נע. אֲסִנֹּת: האל"ף בקמץ רחב והסמ"ך בשווא נע (בקריאה "ישראלית": Asenat)	
מו כו הַבָּאָה: מלרע הטעם באל"ף. מְלֵבֵד נִשִּׁי בְנֵי-יַעֲקֹב: טעם טפחא בתיבת מְלֵבֵד	
מו כז אֲשֶׁר-יִלְד-לּוֹ רָאָה הָעֵרָה ³ . הַבָּאָה: מלעיל הטעם בבי"ת	
מו כח גִּשְׁנָה: הטעם בגימ"ל והשי"ן בשווא נח	
מו כט וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשווא נח ולא בחטף-סגול	
מו לא וְאֶמְרָה: המ"ם בשווא נע ⁴ . אֵלָיו: בזקף ולא ברביע בניגוד לקורן ודומיו	
מו לב וְהָאֲנָשִׁים רָעִי צֵאן: טעם נסוג אחור לרי"ש וכן הוא להלן פס לד כָּל-רָעָה צֵאן	
מז ג רָעָה צֵאן: בניגוד להערה הקודמת, אין כאן טעם נסוג אחור לרי"ש ⁵	
מז ד בָּאֲרֶץ כְּאֵנוֹ: שתי התיבות במלעיל ⁶	
מז ז וַיִּבְרָךְ: במלעיל	

¹ על פי תורה קדומה, במונח. בחלק הדקדוק מסביר כך: תיבת 'אנכי' בשופר הולך ברב התיגאן המדוקדקות, לא ברביע, להורות גודל וחוזק שיתוף ודיבוק השכינה ביעקב אבינו, עכ"ל. להוציא מכל ספק, אנו נוהגים כספרים המדויקים שבידינו, וכבוד המהרי"ץ בעל חלק הדקדוק במקומו מונח.

² מיקום הטפחא מתעכב במכוון על מנת להבחין בין ער ואונן ושלה שהם בני בת שוע לבין אחיהם בני תמר.

³ בחלק הדקדוק של תורה קדומה, הערה מעניינת שיש בה כדי להבהיר כיצד להבדיל בקריאה בין 'לו' ל'לא': יש להאריך מעט בתיבת 'לו', דלא לישתמע לשון שלילה. א"ה: לנו אין מסורת המבחינה.

⁴ מי שקורא בשווא נח עלול להישמע וְאֶמְרָה בקמץ חטוף במשמעות וְאָמַר!

⁵ טעם מהפך (שופר מהופך) מתחלף למרכא לפני פשטא כאשר ההברות המוטעמות סמוכות זו לזו כגון בר' כו ח אֶרְכֹּלְוִי שָׁם וכדו', שילוב הטעמים מרכא-פשטא מקל על הקורא להטעים שתי הברות סמוכות.

⁶ כידוע זקא וסגול אינם מראים את מקום ההטעמה, אלא, מיקומם במילה קבוע מעל האות האחרונה, משמאלה

מז ח כָּמָה: במלרע

מז ט וּמָאָת ... מָעַט: לקוראים בהברה ארצישראלית, עליהם להבחין בין השניים, לכל הפחות על ידי ביטוי

מז יא רַעְמָסֶס: העי"ן בשוא נח והמ"ם אחריה בשוא נע, לעומת רַעְמָסֶס שבספר שמות, שם העי"ן בפתח ומ"ם בשוא נח

מז יג וַתֵּלֶה: הטעם בת"ו והה"א מופקת כי היא שורשית

מז יח וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד. גִּוְיָתָנוּ: הוא"ו בחירק חסר, היו"ד בקמץ ודגש חזק, אין לקרא גוי-אֲתָנוּ אלא גוי-יָתָנוּ

מז כא לַעֲרִים: געיה בלמ"ד, יש לעמוד מעט בקריאתה להבדיל בין הסגול המיודע לבין השווא שאיננו מיודע ל – ל

מז כד וְלֹא־כָלְכֶם: געיה בשורק והלמ"ד אחריה בשווא נח⁷

מז כה הַחֲיִיתָנוּ: היו"ד בחירק, יש לקרא הָחֵ-יָתָנוּ, אין צורך לעצור אחרי החי"ת אבל יש להקפיד לקרוא את היו"ד מנוקדת בחירק

בהפטרה יחזקאל לו טו-כח:

טז לַיהוָה: הלמ"ד בחירק מלא, והיו"ד אינה נשמעת

יח וְכֹאשֶׁר: העמדה קלה בכ"ף למנוע הבלעת האל"ף החטופה

כא הֵלְכוּ-שָׁם: געיה בה"א

כב יְהִי-עוֹד: געיה ביו"ד הראשונה. יִחְצוּ: טעם נסוג אחור לחי"ת

כג יִטְמְאוּ: היו"ד בחירק⁸

כה יֵשְׁבוּ-בָהּ: געיה ביו"ד

כז לֵאלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת

ראשון של ויחי:

מז ל אַעֲשֶׂה: העי"ן בחטף סגול ולא בשוא נח

מח ג וַיִּבְרָךְ: במלעיל

מח ה יְהִי-לִי: געיה ביו"ד הראשונה

מח ז מִתְהַלֵּךְ: במלעיל, הקורא מלרע משנה מעבר לבינוני (הווה)

מח ט אֲשֶׁר-נָתַן-לִי: געיה בנ"ן הראשונה. קָחֶם-נָא: געיה בקו"ף. וַאֲבָרְכֶם: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף, הכ"ף בצירי⁹

מד כ וַיֹּתֶר הוּא לְבִדְּךָ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהָבוֹ:

מהספר תורת הטעמים של ידידנו הרב אברהם ויסבלום נר"ו עמ' קעא

⁷ ראה בסוף התנ"ך מוסד הרב קוק של ברויאר עמ' תג "געיה כבדה בלתי סדירה יכולה לבוא בכל הברה סגורה, שאיננה ראויה לגעיה אחרת" ובין הדוגמאות: וַיִּבְשְׁלִי־תָהּ.

⁸ הקורא בשווא עלול לשבש את צורת הפועל מסביל לפעיל

⁹ בחומשי היידנהיים ואברקם בכ"ף סגולה, גם קורן במהדורתם הראשונה סיגלו את הכ"ף. מאוחר יותר שינוהו לצירי.

אם נפסק בתביר יהיה הפיסוק ויִתֵּר הוא לְבָדוֹ, לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֶהְבּוּ: ולפי זה הפירוש הוא שבנימין נשאר לבדו לאמו, ולאביו [אשר] אהבו. ודומה לו יי אֶהְבּוּ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ (ישעיהו מח, יד) שכוונתו הי' אשר אהבו – יעשה את חפצו (תרגום יונתן ורד"ק שם).

א"ה. מחבר הספר נר"ו מניח שקוראיו בקיאים בנביא ומבינים את קטע הפסוק הזה. לצורך העניין אביא כמה פסוקים סביב הפסוק הזה.

שָׁמַע אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל מִקְרָאֵי אֲנִי-הוּא אֲנִי רִאשׁוֹן אֲף אֲנִי אַחֲרָיו: [יג] אֶף-יָדִי יִסְדֶּה אֶרֶץ וַיְמִינִי טַפְחָהּ שָׁמַיִם קָרָא אֲנִי אֱלֹהֵם יַעֲמְדוּ יַחַד: [יד] הִקְבֵּצוּ כָלֶכֶם וְשִׁמְעוּ מִי בָהֶם הִגִּיד אֶת-אֱלֹהֵי יִי אֶהְבּוּ יַעֲשֶׂה חֶפְצוֹ בְּבָבֶל וְזָרְעוּ פְשָׁדִים: אֲנִי אֲנִי דִבַּרְתִּי אֶף-קִרְאָתִיו הִבְאָתִיו וְהִצְלִיחַ דַּרְכּוֹ: קָרְבוּ אֵלַי שְׁמַעוּ-זֹאת לֹא מֵרָאשׁ בְּסֶטֶר דִּבַּרְתִּי מֵעַתָּה הִיּוֹתָה שָׁם אֲנִי וְעַתָּה אֲדֹנָי יִי שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ:

[יז] כֹּה-אָמַר יִי גֹאֲלֶךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲנִי יִי אֱלֹהֶיךָ מִלְמַדְךָ לְהוֹעִיל מְדַרְיֶכְךָ בְּדֶרֶךְ תִּלְךָ: [יח] לֹוא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצּוֹתַי וַיְהִי כִנְהַל שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כְּגִלְיָ הָיִים: [יט] וַיְהִי כַחֲוֹל זֶרְעֶךָ וְצִאֲצָאִי מֵעֵיד כַּמַּעֲתִיו לֹא-יִכְרַת וְלֹא-יִשְׁמַד שְׁמוֹ מִלְפָּנַי: צִאֲו מִבְּבֶל בְּרַחוּ מִפְשָׁדִים בְּקוֹל רִנָּה הִגִּידוּ הַשְׁמִיעוּ זֹאת הוֹצִיאֹהָ עַד-קֶצֶה הָאָרֶץ אִמְרוּ גֹאֵל יִי עֲבָדוּ יַעֲקֹב: [כא] וְלֹא צִמְאוּ בְּחִרְבוֹת הוֹלִיכֶם מֵיָם מִצּוֹר הִזִּיל לָמוֹ וַיִּבְקַע-צִוֹר וַיִּזְבּוּ מֵיָם: [כב] אֵין שְׁלֹום אָמַר יִי לְרִשְׁעִים:

רש"י (יז) **שמע אלי יעקב** – שם שקרא לך אביך. **וישראל מקוראי** – ומאתי נקראת ישראל. ויונתן תירגם: "וישראל מזמני". (יד–טו) **ה' אהבו** לזה סיעשה חפצו של הקדוש ברוך הוא בצבאל, וזרעו יראה בחרץ כשדים; ועל כורס אמר כן. **אף קראתיו** – לכורס; ויונתן תירגם **ה' אהבו** – לישראל; **אף קראתיו** – לאברהם; וקריאה זו – לשון 'גידול' להיות מקוראי, כמו "אלה קרואי העדה (במדבר א, טז)". (טז) **מעתי היותה שם אני** – "מעידן לאיתפרשו עממיא מדחלתי, תמן אנא קריבתיא לאברהם אבוכון לפולחני" (ת"י). **ועתה ה' אלהים שלחני ורוחו** – "אמר נביא וכען ה' אלהים שלחני וממריה" (ת"י); עירובי דברים: מה שאמר זה לא אמר זה. ומדרש אלגדל ר' תנחומא (תנח' יתרו יא) למד מכאן, שהנביאים כולם עמדו בסניני; והנביא אומר: **מעתי היותה** לאותו דבור שנקצר בגלוי ולא בסתר, והוא מתן תורה – **שם אני**, **ועתה שלחני** [להנבא אליהם]. ואף לשון זה ישנו עירוב דברים: **לא מראש בסתר דברתי** – אמרה שכינה; **מעתי היותה שם אני** – אמר הנביא. ויש לפתור, שלא יהו עירובי דברים: **קרבו אלי שמעו זאת**, שאני מתנבא לכם על מפלת צבאל וגאולתכם, **לא מראש בסתר דברתי** אותה; **מעתי היותה** שם מעתי שגזר הקדוש ברוך הוא להביאה, שם הייתי. לימד, שמעתי הגזירה הקדוש ברוך הוא מעמיד את הנביא, שעתיד להנבא על הדבר, בסוד פמליא שלו, ואע"פ שעדיין אינו נולד. (יט) **כמעתי** – שם לי; כדגי הים לרוב. (כז) **לרשעים** – לנבוכד נכרס וזרעו.

רד"ק: **ומעתי** הם אבני החול שהם כדמות מעות הנזכר בדברי רבותינו ז"ל (ראה ב"ר פד, יח). ויש מפרשים **כמעתי** – כמעתי הים, והם הדגים. ויונתן תרגם: "כפרודוהי", והם אבני החול שהם פרודות קטנות.

א"ה. טרם עמדתי על טיבה של המלה 'מעתי' מה שנקרא גרה בלשון המקרא, למשל עֲשָׂרִים גֵּרָה תִּשְׁקַל (שמות ל, יג). אם זו מלה מקראית הרי בסמיכות צריך לנקד בשווא למשל 'מעתי הקדש'.

וממשיך תורת הטעמים אך פירוש זה קשה. בשלמא לאמו נשאר בנימין לבדו, אבל לאביו היו הרבה בנים! אבל הפיסוק האמתי הוא ויִתֵּר הוא לְבָדוֹ לְאִמּוֹ / וְאָבִיו אֶהְבּוּ: שני דברים כתובים כאן: בנימין נשאר היחיד לאמו ואביו אהב אותו.

א"ה. בספר נכתב נשאר היחיד וזו טעות (די נפוצה) לו כתב 'נשאר יחיד' הייתי מפרש שזה תואר הפעל, כאן יותר נכון נשאר היחיד כפי שתיקנתי.

ב. ואביו אהב אותו, בלשון ימינו יותר ואביו אהב אותו. אֶהְבּוּ אינו במשמע עבר כאן.

מו ז שאול שיף נר"ו בסוד שיח ויגש תשף בָּנִיו וּבְנֵי בָנָיו אֶתוֹ וּבָנָיו וּבָנֹת בָּנָיו וְכָל זָרְעוֹ הִבִּיא אֶתוֹ מִצְרַיִם... האם גם בני נכדים כבנים?

בשורות מבי"ט ב כה נשאל נשאל מעמדי ק"ק דמשק ספרדי יצ"ו אשר מכרו לבני משפחה א' מיוחס' מק"ק מוסתערב¹¹ מקום בבית החיים שלהם שיוכלו לקבור שם הם ובני בניהם ונוסח השטר הוא נתננו כח ורשנו' לכ"ר סולימאן ח'י' כוליקי ולבניו שיך כליפא ורבי יצחק ור' יוסף ומועד אל כרים ובני בניו הגז' שאם ח"ו יפטר שום א'

¹⁰ בספרינו לא נמצא נבוכדנ(א)צר בשתי מלים, אבל נפוץ בלשון חז"ל ורבותינו. גם בראשי-תבות נ"נ.

¹¹ 'ספרדי' – גולי ספרד שנתיישבו בדמשק (ובשאר ארצות המזרח); 'מוסתערב' – יהודי דמשק ושאר ארצות ערב שגרו שם מקדמת דנה. בתשובה זו גולי ספרד מכרו זכות למשפחה מקומית להקבר בבית הקברות שלהם.

מהם באריכו ימים שיקב' בבית החיי' של הספרדי' ושום א' מן הקהל לא ימחה בידם וכו' וחתומי' בו חבר של עיר זו' טובי העיר יותר ועכשיו אחר עשרים שנה משנת השי"ג עד השכ"ג רוצים ק"ק ספרדים למנוע לאנשי המשפח' הנז' שלא יקברו עוד שם כי השט' במל' והמכיר' אינה מכיר' דמיו' לב"ה של כרכים שאעפ"י שמכרו ז' טובי העיר אינה מכיר' עוד טוענים שאינו כתוב בשטר כי אם ג' דורו' אמנם ד' דורות לא שכן כתוב הזקן ובניו ובני בניו א"כ בני דור ד' שנקברו שלא כדין ילכו אלו כנגד החיים ח"ו שלא ימותו ובני הזקן משיבים הואיל ונקברו שם כבר קנו מקומם וכו' ולא יפסידו החיי' שלא ימותו.

פסק המבי"ט לטובת המשפחה, שיכולים לקבור גם דור רביעי, ואולי אף יותר מדור רביעי. בין ראיותיו שם הוכיח מפסוק זה, שיעקב ירד למצרים "בניו ובני בניו". ובהמשך הפסוקים מוזכרים גם "בני פרץ חצרון וחמול (מו, יב)", שהם דור רביעי ליעקב, וגם הם נכללים בכלל בני בניו. ומסיים, שמכאן שבני בנים גם הם כבנים.

לשון המבי"ט עוד אני אומר כי אפשר שיחיו נכללים דור ד' ג"כ בבני בניו וכמו שכתוב בירידת יעקב למצרים בניו ובני בניו אתו וכו' ויהיו בני פרץ חצרון וחמול וזה דור ד' נכללים בכלל כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלש וכל בניו ובנותיו מד' נשותיו אינם אלא י"ב שבטי יח ודינ' אחותם אלא שני' כי בני בנים הרי הם כבני' ומה שכתוב בנותיו כולל את יוכבד בת לוי הנולדה בין החומות דבנות בן הרי היא כבת ונוכל לומר כי מה שכתוב ובנותיו אינו אלא על דינ' ואגב דכתב בניו כתב בנותיו דאפ' בכתוב' אמר' הכי דמה שכת' ובניו' בניו יובן על יוכבד בת לוי ושרח בת אשר אכן כתו' ובני ברע' חבר ומלכיא' וזהם בני רבעים ליעקב וכתוב בניו ובני בניו אתו משמע דלאו דוקא בני בניו אלא בניהם ג"כ ולא תאמי' דדור ד' נכלל במה שכתוב וכל זרעו שחרי כתוב וכל זרעו ב' פעמים ונוכל לדורשם כך יעקב וכל זרעו אתו זכרים צדיקים כיוצא בו וזמן זרע הזכרים לא נותר מהם איש מזרעו שלא בא וכן ובנותיו ובנות בניו וכל זרעו וכו' זרעו נקבות דומיא דבנותיו ובנות בניו דכל זרע שחיה לו מן הבנות הביא אתו מצרימה כי מה שכתו' כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים חיה אפשר שבא שם מזרעו זכרים או נקבות ואותם שבאו מצרימ' הם שבעים ולכן כתב וכל זרעו וכל זרעו ב' פעמים כמו שכתבת'. ונחזור לנ"ד כי אפשר לומר דכלל בני בניו הם דור ד' ואולי יותר

וכדברי המבי"ט כתב בחידושי הרשב"א מסכת קידושין [ד א] וזה לשונו: "והא דקאמר בני בנים הרי הם כבנים, לא בני בנים הרי הם כבנים דוקא קאמר, אלא זרעו הרי הוא כבנים. וכן משמע בסנהדרין [סד ב] דתניא מעביר בנ' ובתו' ב'אש (דברים יח, י) אין לי אלא בנו ובתו וכו' בן בנו בן בתו מנין, ת"ל כי מִזְרְעוֹ (ויקרא כ, ג), אלמא זרעו משמע כל יוצאי ירכו". (אוצר פלאות התורה ויגש) שבת שלום ומבורך וחורף של בריאות ולימוד תורה. שאול יצחק שיף / רעונה

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):
<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: franklashon@gmail.com
😊 בוא להחכים את עצמך ואת שאר המעותגים 😊